

ISAAC BASHEVIS SINGER

KEILE LA PÈL-ROJA

TRADUCCIÓ D'EULÀLIA SARIOLA I MAYOL

BARCELONA 2023

QUADERNS CREMA

TÍTOL ORIGINAL *Yarme un Keyle*

Publicat per
QUADERNS CREMA
Muntaner, 462 - 08006 Barcelona
Tel. 934 144 906
correu@quadernscrema.com
www.quadernscrema.com

© dels texts en ídix i anglès, 1972 by Isaac Bashevis Singer
Aquesta edició ha estat publicada mitjançant un acord amb
The 2015 Zamir Revocable Trust mitjançant la Schulman Agency LLC,
Nova York, i ACER. Tots els drets reservats incloent-hi els drets
de reproducció total o parcial en qualsevol format
© de la traducció, 2023 by Eulàlia Sariola i Mayol
© d'aquesta edició, 2023 by Quaderns Crema, S. A.

Drets exclusius d'edició en llengua catalana:
Quaderns Crema, S. A.

Il·lustració de la coberta de Leonard Beard

ISBN: 978-84-7727-674-6
DIPÒSIT LEGAL: B. II 326-2023

AIGUADEVIDRE *Gràfica*
QUADERNS CREMA *Composició*
ROMANYÀ-VALLS *Impressió i relligat*

PRIMERA EDICIÓ *juny de 2023*

Sota les sancions establertes per les lleis,
queden rigorosament prohibides, sense l'autorització
per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o
parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment mecànic
o electrònic, actual o futur—incloent-hi les fotocòpies i la difusió
a través d'Internet—, i la distribució d'exemplars d'aquesta
edició mitjançant lloguer o préstec públics.

TAULA

PRIMERA PART

I, 9 — II, 45 — III, 78 — IV, 98 — V, 133
VI, 164 — VII, 187

SEGONA PART

VIII, 219 — IX, 247 — X, 271 — XI, 305

Glossari de termes hebreus i idixs, 323

PRIMERA PART

CAPÍTOL I

I

El seu nom veritable era Yirmiahu Elièzer Hòltsman. A la plaça del carrer Krochmalna, però, no tenien paciència per a un nom tan llarg i li deien Iarme, de malnom el Cardot. A la seva dona, Keile Leie Kúpermints, l'anomenaven la Keile la Pèl-roja per la seva cabellera flamejant. A en Iarme li deien «Cardot» pels aferracabells que la canalla llançava en envair el carrer el dia de dejuni de *Tixà be-Av*. Quan una d'aquelles boletes plenes d'espines s'enganxava a la barba d'un home o als cabells d'una noia, no hi havia qui els pogués treure. I a en Iarme, a més, li agradava llançar-ne als seus col·legues o a les noies que coneixia.

A trenta-dos anys, en Iarme ja havia «visitat» quatre cops la terrible presó de Pawiak acusat de robatori (era especialista a espanyar portes), i també l'havien detingut força vegades per negociar, com ell en deia, amb «mercaderia viva». A vint-i-nou anys, la Keile la Pèl-roja ja havia passat per tres bordells: un al carrer Krochmalna, un altre al carrer Smocza i el tercer al carrer Tamka. L'Itxe el Cec va ser el seu primer pinxo. En Iarme la va conèixer a la taverna del número 6 del carrer Krochmalna i, després de passar amb ella un dia i una nit, la va dur al rabí del carrer Stavsky perquè els casés. A diferència dels altres rabins, el del carrer Stavsky no feia gaires preguntes als que anaven a veure'l, ja fos per casar-se o per divorciar-se: s'accontentava a embutxacar-se els tres rubles que costava signar el certificat oportú.

Era el 1911, uns sis anys després de la revolució obreira. Els vaguistes, en cooperació amb els que posaven bom-

bes, havien aconseguit el seu propòsit: el tsar Nicolau II va promulgar una Constitució. La primera Duma, però, es va dissoldre, i de seguida van haver d'elegir-ne una segona i una tercera. Els partits polítics russos i polonesos van enfrontar-se per assolir el poder. Igual que a Rússia la Banda dels Cent Negres, tsarista i antisemita, incitava les masses a perpetrar pogroms, a Polònia els nacionalistes advocaven pel boicot de les mercaderies jueves. Centenars de milers de nois i noies jueus travessaven clandestinament la frontera cap a Prússia o Galítsia, des d'on marxaven a buscar fortuna a Amèrica, a l'altra banda de l'oceà. Feia temps que cada setmana els polítics i els diaris en ídix comparaven la península balcànica amb un polvorí. No només van predir l'esclat d'una guerra entre Sèrbia, Bulgària i Montenegro contra Turquia, sinó també el conflicte entre Rússia i Alemanya. Malgrat la mort del doctor Hertzl el 1904, els sionistes continuaven celebrant el seu congrés anual. A les seves proclames, els socialistes qualificaven el sionisme de quimera vana. Al seu parer, els treballadors jueus farien bé de lluitar per l'adveniment del socialisme als seus països d'origen en comptes de somniar a emigrar a un país semidesèrtic i habitat per àrabs. El soldà Abdul Hamid' no els ho permetria mai.

En el cau de lladres del carrer Krochmalna 6, tanmateix, no llegien diaris ni s'ocupaven de política. En canvi, recordaven com els socialistes havien atacat els baixos fons de la ciutat. Els rebels havien assaltat els bordells, havien estossinat les bagasses, havien estripat els llençols i havien deixat al seu pas un bon nombre d'ulls de vellut i costelles trenca-des. Ja feia temps, però, d'això. Alguns agressors havien estat

¹ Soldà turc que el 1901 va rebutjar les peticions insistents de Theodor Herzl perquè acceptés el reassentament del poble jueu a la terra d'Israel. (*Totes les notes són de la traductora*).

deportats a Sibèria, a d'altres els havien penjat a la fortalesa i un gran nombre d'ells havien mort el «dimecres de sang».

La veritat era que en Iarme el Cardot sí que podia llegir diaris en ídix. Encara que procedia de Piaseck, la ciutat dels lladres, durant un temps havia estudiat en una ieixivà de Lublín. Així que, quan a un lladre o un pinxo de la colla li calia escriure als pares, o bé a Buenos Aires, anava a veure en Iarme, que redactava la carta en ídix i hi afegia al final l'adreça en rus.

En Iarme comprava el diari cada matí, però només hi llegia els fulletons: *La dona sanguinària*, *La dama velada* i d'altres semblants. Sovint li llegia algun fragment a la Keile o li explicava després el que havia passat a la novel·la. Els ulls verds de la Keile resplendien en sentir les ocurrències dels escriptors:

—Els escriptors tenen unes idees tan fantàstiques!—exclamava—. Són capaços d'ajuntar una paret amb la del davant.

—Tot són falòrnies—responia en Iarme—. Quan aquests esquenadrets s'asseuen amb una ploma a la mà, fan volar coloms. Expliquen sopars de duro, però no saben ni les beceroles.

—Tot plegat els ve de tant estudiar la Torà—deia la Keile—. Submergir-se en la Guemarà esmola la imaginació...

—Sí, tens raó. En Khèskele el Llosc, per exemple, recordava fins i tot la lletra petita de la Torà. Quan algun dels nostres anava a demanar-li consell, començava a fregar-se el front com un rabí. Se'n reia de tots els russos maldestres de Polònia. Tenia els dits tan lleugers que fins i tot un cop va pispar el rellotge d'or al mateix cap de la policia.

—¿El van enxampar?

—I ara, ell mateix l'hi va tornar. Li va dir en rus: «Excel·lència, vet aquí el vostre rellotge». A l'alt funcionari gairebé li agafa un atac de feridura.

A marit i muller no només els agradava dormir plegats, també els encantava enraonar. Ajaguts al llit de casa seva, al número 8 del carrer Krochmalna, passaven gairebé tota la nit parlant. La Keile la Pèl-roja sabia un milió d'històries, i per cadascuna que relatava, en Iarme n'explicava deu més. Des que l'havien dut de la província vint anys enrere, la Keile no havia sortit dels límits de la ciutat; el més lluny que havia arribat era als barris de Praga o Pelcowizna. En canvi, en Iarme el Cardot havia voltat prou. Durant un temps va viatjar en tren, jugava amb els viatgers a cartes i a tota mena de jocs d'atzar aptes per esquil·lar qualsevol babau. Després va fer de contrabandista a la ciutat frontera de Mława, on ajudava a travessar clandestinament la frontera els que volien emigrar a Amèrica. Més endavant es va dedicar a passar mercaderies de contraban a Prússia i d'allà a Rússia. Va anar d'un pèl que no l'enviessin a Buenos Aires acompanyant una càrrega de dones. Estava confabulat amb els proxenetes i atracadors de caixes fortes de tot Polònia. A l'agenda hi tenia apuntades les dates i adreces de totes les fires de Rússia. La Keile acostumava a confessar-li entusiasmada:

—Iàrmele,² sóc la dona més afortunada del món. Només li demano a Déu que això no canviï mai. Sempre faig almoïna als pobres i prego a Déu per la teva salut.

—Keile, jo no et canviaria per cap altra dona ni per tot l'or del món—contestava en Iarme.

—Des que el món és món no ha existit un amor com el nostre—li xiuxiuejava la Keile.

Malgrat que era veritat, marit i muller havien acordat que si en Iarme se sentia atret per alguna dona o si a la Keile li agradava algun home, no se n'havien d'estar, podien fer el que el cor els demanés. Però amb una condició: no

² En ídix, la terminació *-le* indica diminutiu.

tenir cap secret i explicar a l'altre immediatament la veritat. Tots dos mantenien el pacte.

En els dos anys i mig que estaven junts, en Iarme havia tingut alguna relliscada només de tant en tant, quan havia hagut de viatjar fora de la ciutat. La Keile, però, s'havia lliurat per primera vegada a l'Itxe el Cec aquella mateixa setmana. L'Itxe jeia a l'hospital del carrer Czista després que un venedor de mercaderies robades l'apunyalés. Gràcies als seus contactes, havia aconseguit una habitació individual, i quan la Keile va anar-lo a visitar i li va oferir un pastís de formatge que havia fet expressament per a ell, l'Itxe, encara embenat, li va pregar que, en memòria dels vells temps, li deixés fer amb ella el que un hom necessitava. Malalt i febrós com estava, la va engrapar i la va arrossegat al llit. Tot plegat va durar una exhalació perquè, a l'altra banda de la porta, la infermera xerrava amb el zelador de guàrdia.

Quan la Keile, a la nit, va explicar a en Iarme el que havia passat, ell la va omplir de petons tot exclamant:

—Kèilixi, has fet una bona obra, et felicito!

—Després m'he passat el dia plorant.

—¿Plorant? ¿Per què? No ets pas una noieta innocent ni jo un sant baró.

—Ai, Iàrmele, jo només volia ser per a tu, però ell m'ha agafat i en un tres i no res tot ha estat dat i beneït. Després li he escopit a la cara.

—No ho hauries d'haver fet. L'Itxe el Cec podria ser ton pare.

—¿Llavors no n'estàs gelós?

—Al contrari.

En Iarme li va demanar que l'hi expliqués tot amb pèls i senyals. La va interrogar una vegada i una altra i es va anar excitant fins a caure en un estat d'embriaguesa salvatge. La veritat sigui dita, quan en Iarme li havia confessat les seves

aventures amb una cuinera de Kalish o amb la dona d'un fuster de Łódź, la Keile havia reaccionat exactament igual.

Aquella mateixa nit, en Iarme va començar a insinuar que l'Itxe el Cec s'estava fent vell, que ja no era el d'abans, i que estaria bé convidar-lo a casa uns dies quan sortís de l'hospital, potser fins i tot un parell de setmanes fins que recuperés les forces.

—No has d'oblidar, Kèilixí, que va ser el teu primer home.

—Iàrmele, els he oblidat a tots. Vaig venir a tu verge.

—Una verge amb certificat d'autenticitat... No siguis bleada, has fet el que calia.

Dissabte següent, després de menjar el txòlent per dinar, en Iarme i la Keile la Pèl-roja van anar a l'hospital a visitar l'Itxe el Cec. La Keile havia comprat una capsa de bombons, caviar i un ram de flors per al malalt. Des de les finestres i els balcons els veïns observaven com la parella enfilava el carrer amb els regals.

La Keile, d'estatura mitjana i pitrera ufanosa, tenia la cintura prima, els malucs rodons, els turmells fins i el tou de la cama gruixut. La veritat era que els seus malucs eren plans com els d'un noieta, però els farcia amb coixins. Els seus rínxols rojos lluien amb el sol com llengües de foc. En Iarme, més alt que ella, conservava una silueta jovenívola. Tenia les galtes xuclades, els ulls negres i grossos un pèl esbiaixats i un nas que tan aviat semblava recte, tan aviat corbat com el bec d'un ocellot. La barbata era punxeguda, amb un solc profund al mig.

Marit i muller caminaven amb una lleugeresa de ballarins. En Iarme duia un vestit nou, una corbata de flors amb una agulla de perles, sabates marrons amb sivella i un bombí. La Keile, per la seva banda, anava mudada amb un vestit groc obert pels costats, sabates també grogues de taló alt amb sivelles daurades i un barret guarnit amb fulles i cireres falses.

Duia penjada al coll una cadena amb un medalló, a les orelles unes arracades bellugadisses i polseres als canells.

Tothom sabia on es dirigia la parella: a visitar l'Itxe el Cec, que havia estat el primer home de la Keile i que més endavant l'havia traspassada al gros Khàieml, el pagès de Potcheyov. L'Itxe el Cec s'havia emparellat aleshores amb la Rèitsele la Rodanxona, que s'havia negat a conviure-hi fins que no enviés la Keile a viure a un altre barri.

2

Quan en Iarme i la Keile van arribar a l'hospital, l'habitació de l'Itxe el Cec vessava d'amics i coneguts. Encara que estava prohibit dur als pacients aliments difícils de pair, a l'Itxe li van portar ceba trinxada fregida amb greix d'oca, txòlent, *kugl*, *guefilte fix*, tripa farcida, *grivn*, i a més a més vi, licor i conyac. La *madame* d'un bordell també li havia dut una dotzena de roses.

Hi eren tots: en Xmúel el Nata, en Lèibuix el Llargarut, en Motke la Flama, en Xaie el Setciències i la Rèitsele la Rodanxona, que ara vivia amb un conductor de camions de càrrega quinze anys més jove que ella. Fins i tot havia anat a visitar el malalt un agent de la policia secreta del districte setè. L'Itxe i la policia eren carn i ungla. Aquells dies, els guàrdies buscaven en Bèrele el Tripes, el venedor de mercaderia robada que havia clavat a l'Itxe el ganivet al coll. Era un miracle que se n'hagués sortit viu. I no només l'empaitava la policia, els companys de l'Itxe també buscaven en Bèrele el Tripes per tot Varsòvia. Ja el donaven per mort, atès que havien decidit fer-li la pell tan bon punt el trobessin.

L'Itxe, cec d'un ull i amb la galta esquerra solcada per una cicatriu, jeia al llit amb el coll embenat. Era un home gegantí, amb dues manasses capaces d'escanyar un bou, el

nas aixafat, una espessa pelussera de color pebre i sal, un ull tapat amb un pegat negre i l'altre ben obert amb mirada ferma de líder nat. ¿Què fóra de la fonda de lladres del carrer Krochmalna número 6 sense ell? Tenia la grapa ficada per tot arreu. Era cert que pertanyia a la generació dels veterans i que una fornada nova de carteristes, xantatgistes, pinxos i pispes, tots disposats a matar i a arriscar la seva llibertat per quatre groschen, començava a obrir-se camí a la ciutat, però la vella guàrdia encara era prou forta per mantenir-los allunyats dels cops més sucosos.

Al carrer corria la brama que l'Itxe el Cec tenia amagada una pistola sota el coixí o sota el matalàs de l'hospital. Tenia innombrables amics, però enemics no li faltaven. La veritat era que, després de tants anys d'activitats delictives, l'Itxe el Cec no havia aconseguit fer estalvis. Tenia la mà foradada, sempre disposada a ajudar tothom. Fins i tot repartia donatius a sinagogues, orfenats i escoles de la Torà per a nens. Si a un dels seus col·legues el ficaven a la presó, l'Itxe li enviava paquets i ajudava la dona.

Quan en Iarme i la Keile van aparèixer a la porta, tothom els va obrir pas fins al llit. L'Itxe va aixecar una mà a tall de salutació. Havia canviat la Keile la Pèl-roja per la Rèitsele la Rodanxona i se n'havia penedit. Quan la Keile la Pèl-roja es va casar amb en Iarme el Cardot, els va enviar cinquanta rubles com a regal de noces. No passava sovint que una dona que havia alternat en tres cases de barrets es casés, i menys amb un home culte i mig intel·lectual com en Iarme. Per a les prostitutes de Varsòvia havia estat un senyal que no havien de perdre l'esperança i una prova que l'amor encara existia al món, encara que estiguessis sumida en la misèria.

De vegades passava que un client s'enamorava d'una meuca i se n'anaven a viure plegats, però no es quedaven al carrer Krochmalna, sinó que marxaven a Amèrica o a Sud-àfrica i no se'n sentia parlar mai més. En canvi, en Iarme el

Cardot i la Keile la Pèl-roja s'havien quedat al mateix carrer Krochmalna, i anaven cada dia a la posada per jugar al dòmino o a cartes, per xerrar i tafanejar. Fos com fos, en Iarme no havia esdevingut mai un ciutadà respectable i encara es guanyava la vida de manera il·lícita, de manera que la gent li feia confiança, tant a ell com a la Keile.

L'Itxe el Cec, després del que havia fet amb la Keile la darrera vegada que ella l'havia visitat a l'hospital, va témer que en Iarme li plantés cara. Tot i que va manar a la Keile que ho guardés en secret, temia que la seva dona el menyspreés per haver-se mostrat tan feble per anar-se'n al llit amb la dona d'un amic. Per això, en veure entrar la parella carregada de regals, va sentir que es treia un pes de sobre, com s'acostuma a dir. Va olorar les flors que li havien dut i va demanar a la Keile que obrís la capsa de bombons i n'hi fes tastar un per demostrar que apreciava el seu gest. Els va convidar a seure a prop del llit i els altres els van cedir les cadires de seguida.

Feia uns quants mesos que la banda de la taverna parlava de dur a terme un cop que semblava una químera. En Iarme el Cardot els havia explicat que a Amèrica hi havia una *gang* anomenada la Mà Negra que, en origen, feia més de qui-sap-lo, devia haver format part de la màfia a Itàlia i més endavant s'havia establert a la pròspera Amèrica. Els membres de la Mà Negra no eren uns delinqüents comuns... Enviaven cartes a milionaris amb l'amenaça que, si no els lliuraven una certa quantitat de diners, els farien volar el cap, i signaven amb una mà negra. De vegades, la banda segrestava algun potentat i demanava un rescat. Si no el rebien, feien desaparèixer l'ostatge de la faç de la terra.

En Iarme ho havia llegit en un diari ídix de Varsòvia que reproduïa un article de la premsa de Nova York. El pla que ell portava entre mans, però, era ben diferent: excavar un túnel sota un banc per buidar-ne la caixa forta. N'havia llegit alguna cosa semblant al diari. L'Itxe el Cec, sem-

pre pràctic, va dir que aquell pla no tenia ni cap ni peus, que Varsòvia no era Nova York ni Chicago. A Varsòvia, si començaves a excavar un túnel, els russos se n'adonarien en un no res. Per acabar-ho d'adobar, tota aquella colla de trinxeraires bocamolls presumirien davant les dones, que no tenien només els cabells llargs, sinó també la llengua: eren incapaces de guardar un secret.

Encara hi havia un tercer projecte: assaltar un tren postal i robar els diners que transportava. La idea no tenia res d'americà: ja s'havia dut a terme a Polònia a l'època que els socialistes pertanyien a una organització anomenada Proletariat. Havien robat sacs plens de rubles, així que ¿per què no es podia efectuar un cop més? Només s'havia de col·locar una barra de ferro de través sobre els raïls perquè el tren no tingués cap més opció que aturar-se. El vagó postal només el vigilaven dos o tres guàrdies. Si aturaven el tren de nit enmig d'un bosc, la policia trigaria a assabentar-se'n, i si no volien vessar sang sempre se'ls podia lligar i omplir-los la boca de draps.

Una vegada més, l'Itxe va argumentar que no era el moment per a una empresa com aquella. Els socialistes eren un partit polític i s'havien proposat enderrocar el tsar. En formaven part fills de famílies riques, oficials, fins i tot generals, i tanmateix, molts dels seus membres havien estat detinguts i penjats. En canvi, els brivalls dels carrers Krochmalna i Smocza no tenien armes ni eren experts a fabricar bombes. A més, ¿on amagarien els sacs plens a vessar de rubles? ¿I com els repartirien? L'Itxe el Cec ja havia passat molt de temps a la cangrí i, a les seves velleses, no li venia de gust tornar a un camp de treball forçós o ballar penjat d'una corda. S'accontentava amb la setmanada que obtenia dels bordells, així com amb l'extorsió als botiguers perquè no els calessin foc als negocis ni aboquessin quitrà damunt els sacs de farina, les teles o els articles de merceria.

Aquest era el tema de conversa als carrers, a les places, a les tavernes i, aquell dia, també a l'hospital. Calia fer una cosa sonada que fes trontollar Varsòvia i, a la vegada, els garantís un bon botí, però l'Itxe no en va voler saber res. En Khèskele el Llosc era mort. Des de la revolta del 1905, Varsòvia era un formiguer de gendarmes, agents secrets i espies. Els porters tenien el deure d'informar la policia del barri del més petit incident. Si tres pegots anaven a fer una cervesa plegats, les autoritats se n'assabentaven.

—Nois—va declarar l'Itxe—, avui dia no pots fiar-te de ningú. Com deia ma mare, al cel sia, no es pot agafar la lluna amb les dents.

Passada una estona, tothom se'n va anar, i en Iarme el Cardot i la Keile la Pèl-roja es van quedar sols amb l'Itxe el Cec. Quan ella va sortir un moment a canviar l'aigua de les olives, en Iarme va prendre la paraula:

—Ítxele, la Keile m'ho ha explicat tot. No cal que te n'avergonyeixis. Som homes fets i drets, tu i jo, no uns tendres xaiets. Va ser teva abans que meva i ets com un pare per a ella. Bon profit et faci.

L'Itxe va restar mut una estona. Tot seguit va dir:

—De tant estar ajagut les sangs s'escalfen. Li vaig dir que no en digués res.

—Sí, però, estrenyent-nos les mans, vam jurar que no hi hauria secrets entre nosaltres. M'ho havia d'explicar.

—Bé, ets un amic fidel. Dóna'm la mà!

L'Itxe va prendre la mà d'en Iarme i la va prémer tan fort que en Iarme gairebé va cridar de dolor.

—Caram, ets ben ferreny! Tant de bo el dimoni se t'endugui!—li digué a tall de compliment.

—A estones em sembla que m'ha arribat l'hora.

—Itxe, quan surtis d'aquí vine a casa nostra. Et rebrem com a un pare.

—¿De debò? ¿Vols dir que m'ho mereixo? Iàrmele, arri-

baràs lluny. I no oblidis que un cop hi va haver un Itxe en aquest món.

Quan en Iarme i la Keile van sortir de l'hospital en direcció als baixos fons del barri jueu, entre el carrer del Ferro i el carrer Gnojna, ja començava a fer-se fosc. Al contrari del que es podia pensar en veure la plaça i els carrers circumdants, no tots els veïns de la zona eren poc de fiar. De fet, hi vivien molts jueus pietosos, mestresses de casa honorables, hi havia sinagogues i oratoris hassídics. Hi havia un khéder per als petits i fins i tot ieixivàs. En aquella hora, als oratoris ja estaven celebrant el tercer àpat del sàbat i als portals se sentien els himnes de cloenda del descans sabàtic. Les dones, assegudes al costat de les finestres obertes, recitaven l'oració «Déu d'Abraham».

Tots dos, en Iarme i la Keile, pertanyien a famílies respectables i devotes. Encara que l'oncle d'en Iarme, el de Wysoka, era lladre, el seu pare, un honorable barretaire, havia estat un jueu pietós. Va enviar en Iarme a estudiar primer a un khéder i després a una ieixivà de Lublín. Quant al pare de la Keile, havia estat bidell de la petita sinagoga dels sàtres al seu poble nadiu. Durant el sàbat, sobretot al vespre, just abans que els tres primers estels brillessin al cel, una malenconia silenciosa envaïa els carrers. Feia temps que el pare d'en Iarme i els de la Keile descansaven al cementiri, però, per més avall que hagués caigut, la Keile no va oblidar mai encendre una espelma l'aniversari de la mort dels seus progenitors. En algun lloc tenia un germà i dues germanes que duïen una vida respectable i l'havien repudiat. En Iarme, per la seva banda, encara tenia la mare, molt vella, i un germà. Comptat i debatut, ni en Iarme ni la Keile no venien d'un munt de fems. La Keile sempre es vantava que el seu avi estudiava amb una Guemará tan grossa com una taula. En Iarme, sempre que es trobava pel carrer amb un estudiant del khéder que duïa sota el braç un llibre sa-

grat, l'aturava per fer-li preguntes sobre el Pentateuc. Fins i tot se sabia de cor la primera pàgina del tractat de la Mixnà relatiu a les lleis sobre danys i perjudicis. Tanmateix, en Iarme es tenia per heretge i sovint afirmava que Déu no existia. En canvi, la Keile sí que hi creia, en Déu, en els dimonis, els esperits i el mal d'ull.

Quan s'acostaven al número 8 del carrer Krochmalna, tres estels brillaven sobre les teulades de zenc, i al cel, ben alta, es veia la lluna.

—Iàrmele, que tinguis una bona setmana!—va desitjar-li la Keile.

—Bona setmana i bon any!

—Una setmana que ens porti sort!—va afegir ella.

—Sí, tant de bo!

A tots dos els hauria anat bé una mica de sort. Des del casament, la Keile no havia guanyat ni un groschen. ¿Com havia de guanyar-ne si no treballava? En Iarme tampoc no havia fet cap bon negoci, últimament. En el passat corria riscos, no li feia por apostar-ho tot a canvi de beneficis. Des que s'havia casat amb la Keile, però, havia esdevingut més aprensiu: temia arriscar la llibertat. Prou sabia que, si el tancaven, la Keile hauria de tornar al bordell. A més, ja s'havia acostumat a menjar a l'hora, a no anar a dormir tard i a tenir llençols polits, una camisa neta, roba interior pulcra i menjar casolà com el que la seva mare preparava a Wysoka. La idea de veure's darrere barrots, que els escarcellers l'estomaquessin, d'haver de menjar pa amb gust de fang i la sopa greixosa de la cangrí l'horroritza. Fins i tot havia arribat a compadir-se de les seves víctimes, que sovint eren persones pobres que s'havien esllomat per aconseguir cada peça de roba, cada camisa, i estalviar uns quants rubles.

De vegades ho parlava amb els col·legues de la taverna i ells se'n reien:

—Iàrmele, t'has estovat!